

PATRIMONI ARQUEOLOGIA // Lluís Guerrero Sala i Josep Carreras Balaguer > TEXT I FOTOGRAFIA

El dolmen de Molers

A Saldes, trobem el megàlit més important del Berguedà: els materials obtinguts en les excavacions situen aquest dolmen dins del bronze mitjà, cap al 1.500 aC

Els dòlmens són monuments funeraris prehistòrics, distribuïts per una bona part del territori català i en la major part pel Berguedà, llevat dels seus cims més alts. Culturalment formen part del megalitisme, caracteritzat per construccions fetes amb pedres de grans dimensions. La seva cronologia varia segons els territoris i la seva tipologia; en alguns llocs van des del neolític final fins al bronze final. A Europa són molt més antics, però els del Berguedà són majoritàriament tardans, entre el bronze mitjà (cap al 1500 aC) i final (cap al 1200 aC), la qual cosa no vol dir que no en trobem algun amb elements del bronze antic (cap al 1800 aC).

En aquest període s'enterren els morts de dues maneres diferents en funció de si hi ha lloses a prop o no. On no hi ha lloses, els cossos se soterraven directament o es posen sota petites balmes i racons entre roques. Si hi ha lloses, es fa el projecte constructiu d'un dolmen, es trien lloses de gran dimensions que es posen dretes, encaixades en estretes rases obertes al terra, i es disposen en forma de rectangle –per bé que existeixen altres formes geomètriques– i la més gran fa de coberta. Se solen envoltar d'un elevat tarter de pedres anomenat túmul, sovint circular i cònic, i excepcionalment quadrat.

Els enterraments sense lloses, per a un difunt o dos, exigeixen

poc esforç, els poden fer una persona o dues; en canvi, els dòlmens exigeixen un esforç important d'homes i potser d'animals (bous?) que cal amortitzar, per la qual cosa esdevenen panteons d'enterrament col·lectiu i successiu. Aquesta capacitat de reutilització fa que s'ubiquin en els llocs més útils a les persones, prop dels camins utilitzats per aquestes i pels ramats, sovint en carenes.

Cambres pirinenques. Aquests monuments fàcilment identificables i els esquelets que contenen han donat peu a tradicions populars que els vinculen amb tresors –monedes i campanes d'or–, gegants, sarraïns i manairons. Aquests darrers eren follets molt petits («en el canonet d'una canya n'hi cap una bellugadissa») i valents: si el seu amo no

els mantenia constantment ocupats, es revoltaven contra ell.

La seva tipologia és diversa, es poden esmentar les galeries cobertes, les galeries catalanes, els dòlmens de corredor, els de vestíbul-pou, les cambres pirinenques i formes mixtes. Les més freqüents al Berguedà són les cambres pirinenques, que solen ser més reduïdes, rectangulars, de menys de tres metres de llarg, menys de dos d'amplada i d'alçada variable, amb una llosa rebaixada en un extrem que permet l'accés, una gran coberta que excedeix la seva superfície, i un terra anivellat i algunes vegades enllosat.

En el seu interior s'anaven dipositant els cossos i, a mesura que es descomponien, s'arraconaven els esquelets cap al fons de la cambra per fer lloc per a altres. Els morts sovint s'acompanyaven d'alguns aixovars funeraris modestos i simbòlics, per al trànsit.

Aquest fet, la recerca de suposats tresors i l'evidència d'aquestes construccions, les ha fet víctimes de múltiples violacions que han minvat el seu contingut patrimonial i la informació que en podem obtenir del seu passat.

L'estudi sistemàtic dels dòlmens es remunta al segon decenni del segle XX, quan mossèn Joan Serra Vilaró va excavar una bona part dels

que tenim documentats. La segona etapa no s'inicia fins els anys setanta, i a partir dels vuitanta les excavacions sovintegen i s'acompanyen d'estudis en poder del Servei d'Arqueologia de la Generalitat.

Excavat per mossèn Serra. El megàlit més espectacular del Berguedà és, sens dubte, el dolmen que mossèn Serra va excavar a Molers (Saldes) i que la Societat d'Arqueologia del Berguedà va reexcavar i restaurar l'any 2002, sota la direcció de Josep Castany, Lídia Fàbregas i Josep Farguell, i l'autorització oficial del Servei d'Arqueologia. Està situat sobre la carretera que mena de l'eix del Llobregat a Saldes, a uns 70 metres abans del trencall de Molers, en un camp de conreu a l'esquerra de la carretera. La seva estructura estava totalment oculta per una densa vegetació, amb la llosa de coberta partida i desplaçada, i en un pèssim estat de conservació, servint de suport a un pal de Telefónica.

Té un gran túmul circular de 20 metres de diàmetre i 2,5 d'alt, sobre el qual hi ha una cambra pentagonal de 3,44 metres de llarg, per 1,37 d'ample. Està cobert per una gran llosa de 2,52 metres de longitud, per 2,38 d'amplada i 0,62 de gruix mitjà, amb un pes estimat de 8,5 tones.

Serra Vilaró el va trobar ja violat, però el va excavar i hi va localitzar restes humanes, un anell de bronze, dos ganivets de sílex i alguns fragments ceràmics, un dels quals, campaniforme pirinenc. En la intervenció de 2002 es va reexcavar la cambra i també es va explorar el túmul, i es va obtenir una dena de collaret de molusc (*pecten*)

una altra de collaret d'ambre d'origen probablement berguedà, material lític de sílex i quarsites, alguns vasos de ceràmica, entre els quals fragments de campaniforme pirinenc, carenats, nanses d'apèndix de botó, i altres, i també restes humanes. Aquests materials ens situen aquest dolmen dins del bronze mitjà, prop del 1500 aC.

Els ossos humans, molt fragmentats per les reiterades violacions del jaciment, inclouen 166 peces dentàries que ens donen informació sobre els sebollits. Corresponen a uns vint individus, dels quals set eren infants. D'aquests set, n'hi havia dos d'un any i mig a quatre, un de tres a set, dos d'entorn als nou anys, un de deu a onze, un d'onze a dotze. La resta eren adults, un de 20 a 21 anys. Excepcionalment ultrapassaven els quaranta anys. Una dieta molt abrasiva, rica en artefactes i fibres dures, desgastava prematurament fins i tot les peces infantils.

Moltes dents, el 45% del total, mostren línies i bandes de detenció o d'alentiment temporal del creixement,

causades per malalties o per períodes de desnutrició; aquests processos solien produir-se entre els dos i els quatre anys i mig, i duraven entre tres mesos i un any i mig. Cal relacionar aquests trastorns de creixement amb moments especialment traumàtics, com el desalletament i canvi a la dieta adulta, i, probablement, l'inici de la vida pastorívola.

Les persones enterrades al dolmen de Molers podien ser residents a la zona, però també pastors i caçadors de pas. La vida en aquella època es fonamentava en una agricultura no extensiva i amb pocs excedents de producció, amb la recol·lecció de plantes i fruits del bosc, mel, llet, ramaderia d'òvids, càprids, sùids i bòvids, que complementaven amb la caça, la pesca i un comerç incipient. Una vida difícil, en un lloc rost i feréstec de clima dur, en lluita constant amb el medi.

La visió actual del dolmen de Molers amb el Pedraforca al darrere, és el paradigma iconogràfic de la gran riquesa del Berguedà: el seu patrimoni històric i cultural 🏰

↳ Dòlmens del Berguedà

Al Berguedà, s'han trobat un bon nombre de dòlmens, com el del Mercadal, a Berga; el Bressol de la Mare de Déu, el Bosc, Codonyet i Collet de les Forques, a l'Espunyola; el de Sant Pau de Pinós, a Merlès; el de can Pallot, a Puig-reig; el de can Conill Gros, els dos del Clot del Morts, els dos del Serrat de les Pipes, i el del Pla de la Fossa, a Montmajor, entre altres. De ben segur que n'hi ha encara molts d'inèdits 🏰

Vas amb nansa d'apèndix de botó // DIBUIX: J. Carreras.

Suggestiva imatge del dolmen de Molers (Saldes) amb el Pedraforca nevat de fons.